

Geachte Staatssecretaris,

Bij deze maak ik graag gebruik van de mogelijkheid om op deze internetconsultatie te reageren.

Zoals u weet ontvang ik als OmbudsSpits Werk & Participatie signalen van mensen met een arbeidsbeperking en van werkgevers. Een deel van deze signalen gaat over de Participatiewet en de uitvoering van gemeenten. Ook deze signalen breng ik u graag onder de aandacht.

Overall

Ik ben absoluut geen voorstander van de tegenprestatie in de bijstand, zeker niet vanwege de huidige vormgeving daarvan. Allereerst: het woord 'tegenprestatie' alleen al straalt uit dat mensen in de bijstand lui en werkschuw zouden zijn. In belangrijke passages van de Memorie van Toelichting – onder meer in paragraaf 3 en 4 – straalt de tekst vooral wantrouwen uit in plaats van vertrouwen, en vooral controledwang van de overheid – zowel nationaal als lokaal – over de burger in plaats van het vooropstellen van hetgeen wat de burger in kwestie nodig heeft. Dat komt tot uiting in de focus op “afspraken” en vooral de “verplichtingen van de bijstandsgerechtigde”. Dat terwijl een groot deel van de bijstandsgerechtigden al iets doen voor de samenleving, in de vorm van vrijwilligerswerk of mantelzorg. Ook is een groot deel (nu) niet in staat om te werken. Termen als 'tegenprestatie' en 'wederkerigheid' zetten deze mensen neer als profiteurs die liever de hele dag niets doen. Ironisch genoeg worden deze woorden niet gebruikt voor mensen met veel dikkere portemonnees die wel (belasting)geld krijgen/kregen voor letterlijk niets doen.

Als het echt uw intentie is om met een instrument deze bijstandsgerechtigden echt en beter te doen laten ondersteunen door gemeenten, noem het dan geen tegenprestatie. Noem het dan ontwikkelactiviteit of ontplooiingsactiviteit, of welk ander woord dan ook, maar niet zo'n stigmatiserend woord dat zeer waarschijnlijk bedacht is door mensen die zelf nooit één dag in de bijstand hebben hoeven te zetten. Een positiever woord verkleint niet alleen vooroordelen en stigma's, maar vergroot de kans ook dat de activiteit echt maatwerk is – in plaats van het verplichte 'schoffelen' of vergelijkbare tegenprestaties die betaald, regulier werk verdringen, u kent vast het voorbeeld van de werkloze stratenveger die als tegenprestatie straten moest vegen - en daadwerkelijk past bij de persoon en daadwerkelijk deze persoon helpt ontwikkelen. Ik als OmbudsSpits maak me grote zorgen dat het voortgaan op de inmiddels ingeslagen weg van de tegenprestatie niet leidt tot meer, maar tot minder doorstroom naar duurzaam, regulier betaald werk.

De relatie tussen werk en andere gemeentelijke domeinen

Op pagina 4 schrijft u: *“Er gebeurt al heel veel en het college heeft langs verschillende wegen contact met zijn inwoners, niet alleen in het kader van bijstandsverlening, maar mogelijk ook in het kader van de WMO 2015, schuldhulpverlening, verslavingszorg, jeugdzorg of anderszins. Een periodiek gesprek over de bijstandsverlening en (de route naar) arbeidsinschakeling dan wel, zolang dat nog niet mogelijk is, maatschappelijke participatie kan aanleiding zijn eventuele andere interventies in een huishouden in perspectief te plaatsen en het college de mogelijkheid te bieden verschillende interventies op elkaar af te stemmen en onderlinge versterking aan te brengen in de uitvoering. De gedecentraliseerde uitvoering op deze terreinen toont hierin zijn meerwaarde. Daartoe wordt geregeld dat het college samen met de bijstandsgerechtigde afspraken maakt.”*

Enkele (geanonimiseerde) ervaringen van mensen met een arbeidsbeperking met bovengenoemde onderwerpen, die laten zien dat werk mogelijk maken niet alleen maar afhankelijk is van het gemeentelijke loket 'arbeidsmarkt', maar van soms geheel andere gemeentelijke loketten:

- 1) De WMO in relatie tot de arbeidsmarkt: Een werkzoekende met een arbeidsbeperking probeerde in 2019 te verhuizen van uit gemeente A naar gemeente B. Er waren echter zoveel juridische belemmeringen dat degene ervan moest afzien. Degene had een optie op een woning die in principe rolstoelvriendelijk was, maar er moesten nog wel een aantal noodzakelijke aanpassingen worden gedaan voordat wonen mogelijk was. Maar toen begon het circus: Vanuit gemeente A kon ik in gemeente B geen Wmo-melding doen. Je moet eerst in gemeente B ingeschreven staan. Dat betekent eerste maanden wonen in een onaangepaste woning. Dat is fysiek onmogelijk voor deze persoon. Ook de rolstoel moest ik in gemeente B opnieuw aanvragen. Gemeente A draagt geen roerende aanpassingen af aan andere gemeenten. Deze persoon was tevens werkzoekend. Bovenstaande gang van zaken is zeer belemmerend voor het vinden van een baan.
- 2) Thuiszorg – vaak een WMO-voorziening - in relatie tot de arbeidsmarkt: een werknemer moet vanwege zijn werk regelmatig tot laat werken, ook wel eens tot na 23 uur. Echter, de thuiszorg waar hij gebruik van maakt biedt die mogelijkheid niet. Kortom: je werk niet kunnen doen omdat vanuit de thuiszorg het niet mogelijk is.
- 3) PGB – via o.a. WMO of Jeugdwet – in relatie tot de arbeidsmarkt: een werknemer gebruikt al jaren PGB. Deze werknemer heeft een klein zorgteam om zich heen. Een aantal dagen per week heeft deze werknemer 's ochtends vroeg hulp nodig om op tijd op zijn werk in gemeente C te kunnen zijn. Deze werknemer geeft aan dat er een korting van 8% op alle PGB-budgetten is aangekondigd. Twee van zijn hulpverleners hebben aangegeven niet meer voor dit lagere bedrag te kunnen blijven werken, ook omdat ze op andere plekken met betere arbeidsvoorwaarden meer kunnen verdienen. Gevolg: minder zorg, of minder goede zorg. De werknemer maakt zich grote zorgen, omdat minder (goede) zorg een grote impact op zijn baan zal hebben.
- 4) Taxikosten – mogelijk vanuit de WMO – in relatie tot de arbeidsmarkt: een signaal van en werkgever. De werkgever in gemeente D heeft een werknemer met een arbeidsbeperking die woont in gemeente E. Voor vervoer is de werknemer afhankelijk van een speciale taxi. Op een gegeven moment vond gemeente E de taxikosten te hoog worden en heeft de gemeente hun gemeentelijke beleid aangepast. Het aantal beschikbare kilometers is met 90% teruggebracht. Het gevolg is dat de werknemer de taxikosten die hijzelf moet betalen, niet meer kan opbrengen. Hierdoor is de werknemer zijn baan verloren.

Bovenstaande cases geven een beeld dat integraal beleid en/of ondersteuning op maat en/of verder kijken dan alleen het eigen hokje zeker nog niet in alle gemeenten gebeurt. Mijn oprechte maar bevreesde vraag is: als deze cases – er zijn er nog diverse andere die ik hier niet genoemd heb – laten zien dat zonder tegenprestatie het al lastig is om ondersteuning op maat te bieden. Immers, als een gemeente taxikosten al te duur vindt of een aangepaste woning al te veel gedoe is, of als er vanuit de PGB al te veel beleidsmatige belemmeringen worden opgeworpen, hoe gaan deze gemeenten dan in hemelsnaam 'passend werkaanbod vanuit maatwerk' organiseren? Want iedereen kan in de bijstand terechtkomen, het kan ons allemaal overkomen. Ik ga nu al een voorspelling doen: dat gaat niet lukken. Zeker niet met een tegenprestatie die niet rekening houdt met de persoon in kwestie.

De niet-uitkeringsgerechtigden en de niet-doelgroepregistermensen

Tot slot: in de Memorie van Toelichting wordt op pagina 5 verwoord: “De burgers moeten die ondersteuning krijgen die zij nodig hebben om te kunnen participeren in de samenleving en bij voorkeur in werk.” En terecht wordt beschreven dat gemeenten vanuit artikel 7 van de Participatiewet de verplichting hebben om mensen in de bijstand te ondersteunen, echter deze verplichting hebben gemeenten ook ten aanzien van niet-uitkeringsgerechtigden (NUG’ers / nuggers). Helaas ontvang ik nog altijd signalen van mensen met een arbeidsbeperking dat NUG’ers dat zij vaak niet of zeer weinig ondersteuning ontvangen van hun gemeente. Als ze überhaupt al uitgenodigd worden door hun gemeente voor een gesprek. En dat de reden daarvan zeer vermoedelijk is dat ze geen uitkering ontvangen: geen ‘schadelast’ of gewoonweg niet in beeld bij de gemeente. Of anders gezegd: bij de keuze van de gemeente om (‘dure’) ondersteuning te weigeren, komt het over alsof deze beslissing niet gebaseerd is op de arbeidsbeperking en de ondersteuning die nodig is om de kans op werk te vergroten. Dat terwijl dit wel zou moeten, want het al of niet ontvangen van een uitkering hoeft niets te zeggen over de hoeveel ondersteuning die deze persoon nodig heeft om de kansen op arbeid te vergroten. Het is dan ook frappant dat op pagina 6 het belang van het klantcontact benadrukt wordt en dat u hier vragen over stelt, terwijl natuurlijk ook voor NUG’ers van groot belang is. Diverse mensen geven echter aan nog nooit door hun gemeente benaderd te zijn.

Hetzelfde kan gezegd worden van mensen in de Participatiewet – wel of geen uitkering ontvangend – die niet tot het doelgroepregister Banenafpraak/Quotum behoren. Ook van hen ontvang ik signalen dat zij vaak niet of zeer weinig ondersteuning ontvangen van hun gemeente. Voor deze mensen geldt dat als zij een bijstandsuitkering ontvangen, zij te maken (gaan) hebben met de tegenprestatie. De vraag die ik hiervoor ook al gesteld heb, met iets andere woorden: als zij nu al geen ondersteuning ontvangen – laat staan ondersteuning op persoonlijk niveau / maatwerk – hoe realistisch is het dat een dwingende tegenprestatie gaat werken?

Mijns inziens is een verplichtende tegenprestatie op de weg die nu ingezet is gedoemd tot falen, gezien de diverse signalen van niet-passende of zelfs geheel missende ondersteuning voor personen voor wie die passende ondersteuning onmisbaar is om kans te maken op de arbeidsmarkt. Meer mensen met een arbeidsbeperking aan het werk kan beter gerealiseerd worden door echt werk te maken van maatwerk in ondersteuning en door bij beleidsontwikkeling en uitvoering niet wantrouwen leidend te laten zijn, maar vertrouwen.

Voor nadere toelichting en verder gesprek ben en blijf ik van harte beschikbaar.

Vriendelijke groet,
Nico Blok
OmbudsSpits Werk & Participatie